

Eimert van Middelkoop:

‘Met mijn klimaatpet op wilde ik haast dat er een probleem was’

“De Tijdelijke Commissie Klimaatverandering was een bijzondere commissie. Er zat geen minister in de problemen, er hoefde geen onderzoek naar daden in het verleden te worden verricht. De Tweede Kamer stelde een toekomstvraag en vergaarde zelf de benodigde kennis. We hadden ook een opdracht kunnen neerleggen bij een kennisinstituut, maar binnen de Kamer leefde het gevoel dat de leden zich dit vraagstuk zelf eigen moest maken.

De meeste kwesties waarover politici zich buigen, zijn te relateren aan alledaagse waarnemingen. Zelfs de gevolgen van zure regen zijn te zien. Voor politici was ‘klimaat’ een redelijk esoterisch onderwerp. Inmiddels is de problematiek rond klimaatverandering aardig gedemocratiseerd, maar pas tijdens de klimaatconferentie van 1988 in Toronto riep een aantal bekende wetenschappers tegelijk dat er iets aan de hand was. Ze waren min of meer bekeerd, zeiden: ‘Ons inzicht is verdiept, dit komt er op ons af.’ Op de milieutop in Rio de Janeiro van 1992 werd vervolgens een klimaatverdrag gesloten. Dat verdrag was hier nog een hamerstuk; de Kamer had niet in de gaten wat zich feitelijk aandiende – achteraf gezien wel beschamend eigenlijk. Eind 1995 werd onze commissie ingesteld en in 1996 brachten we rapport uit.

Sindsdien is het beleid van ministeries gebaseerd op het voorzorgsbeginsel: bij twijfel handelen in het voordeel van het milieu.

De opzet van de klimaatcommissie is geen traditie geworden. Jammer, maar ook wel begrijpelijk. Als lid van zo’n commissie ben je een tijd uit de roulatie voor het gewone parlementaire werk en je wilt misschien ook nog worden herkozen. Omdat ik de voorzitter was, is mijn naam verbonden aan de commissie, maar wie kent de andere leden nog?

Politici zijn niet primair geïnteresseerd in de waarheid. In de politiek is het de wil die centraal staat; je wilt iets bereiken, je wilt de feiten naar je toe halen. Dus toen wij als commissieleden allemaal wetenschappers over de vloer kregen, was dat echt een ontmoeting van subculturen. Iedere wetenschapper die we vroegen, kwam – fantastisch. Je voelde hun drang om dingen aan het parlement te vertellen. Maar je merkt: hier komt een heel ander slag mensen binnen. Als persoon kunnen wetenschappers heel uitgesproken zijn, in de trant van: ‘Ik kan het niet bewijzen, maar als je het mij vraagt ...’ Eenmaal in functie vertalen nauwgezette

natuurwetenschappers hun integriteit echter in een voortdurende presentatie van onzekerheden. Bepaalde parlementariërs die om politieke redenen geen al te harde uitspraken willen, stellen graag een lijst van zulke onzekerheden op.

Het vreemde is dat er een mentaal belang ontstaat bij een onderwerp waar je zo lang en intensief mee bezig bent. Dat merkte ik zelf ook: met mijn klimaatpet op wilde ik haast dat er een probleem was. Idioot natuurlijk, als burger heb ik er juist alle belang bij dat het hele klimaatprobleem niet bestaat. Bij wetenschappers moet je er ook op letten dat het belang dat ze krijgen bij hun thema hun *open mindedness* niet belemmert. Daarom is het zaak om altijd ook naar wetenschappelijke dissidenten te luisteren.

Bij de klimaatdiscussie werd je gék van de onzekerheden. Het antwoord op de vraag hoeveel de waterspiegel in een eeuw kan stijgen, had een enorme bandbreedte – tussen de 10 en 80 centimeter geloof ik. Dan zou je kunnen zeggen: ‘We mikken op 65 centimeter’, maar kennelijk zijn ook de extremen mogelijk. Wat als je de dijken 65 centimeter ophoogt, maar het water stijgt nog meer?

Er kwamen tweërlei reacties op die onzekerheden. Sommigen stelden: ‘Als er zoveel onzekerheden zijn, wie zijn wij dan om nu actie te ondernemen?’ Dat resulteert in een soort schouderophalen, of in een appel op wetenschappers om feiten te produceren waar de politiek wél iets mee kan. Anderen constateerden: ‘De wetenschap kan hier kennelijk geen eenduidige uitspraak doen, maar het probleem ontkennen kan ook niet. Wij bevinden ons daardoor eigenlijk in de positie van rechters die moeten beslissen op grond van uiteenlopende getuigenissen van deskundigen.’

Uiteindelijk concludeerden we als commissie dat het ondanks alle onzekerheden verstandig was om voorzorgsmaatregelen te treffen. De leidraad moest volgens ons zijn om nú maatregelen te nemen die de klimaatverandering voorkomen of ons land daarop aanpassen, maar die ook om andere redenen goed zijn. Dus verhoog niet meteen rigoureuus de dijken, maar zet wel een programma op dat energie bespaart. Dan toon je beleidsintelligentie.

Ikzelf opperde als titel van ons rapport ‘Reikt uw begrip zover als het einde der aarde?’, naar een frase aan het einde van het boek Job. De meer seculiere leden van de commissie hebben daar helaas een stokje voor gestoken. Wetenschappers denken wel een beetje dat ze God zijn, ze zien de beperktheid van hun kennisdomein soms niet meer. Ik waarschuw wetenschappers wel: ‘Kijk uit dat je je niet laat gebruiken door ons soort volk.’ Politici willen weten wat de kansen en gevaren zijn rond nanotechnologie, rond genetische manipulatie. Sommige

wetenschappers laten in zo'n situatie hun normale voorzichtigheid varen en presenteren zich als goeroes. Wetenschappers moeten niet al te ijdel zijn, hun kennis niet laten scheefgroeien met het oog op politieke standpunten. Ik zou tegen wetenschappers willen zeggen: realiseer je in welke context je uitspraken verschijnen, bewaak je wetenschappelijke methode, en houd op tijd je mond.

Uitkomsten van onderzoek kunnen in theorie naar politieke belangen toe worden geschreven. Ik weet ook wel dat bijvoorbeeld het ministerie van Economische Zaken en het Centraal Planbureau goed naar elkaar luisteren. Maar ik zou toch niet te gemakkelijk de integriteit van dit soort kennisinstituten ter discussie stellen. Het is niet terecht – en het is ook niet wijs. Het kan heel goedkoop en populistisch uitpakken om kennisinstituten te wantrouwen.

Een tijdje geleden heeft de Tweede Kamer een eigen adviesraad van economisch adviseurs in het leven geroepen als aanvulling op de monopoliepositie van het CPB. Zo'n zijlicht is mogelijk, maar als je wetenschappelijke visies sterk gaat politiseren, dwing je een kennisinstituut als het CPB in de richting van de zittende macht. Dan krijgt iedere partij zijn eigen losse wetenschappelijke adviseurs, en bedienen de grote, professionele kennisinstituten uitsluitend nog het zittende kabinet. Daar moet je voor uitkijken – straks heb je zelf meegewerkt aan de onbetrouwbaarheid van kennisinstituten!

Wij politici maken allemaal gebruik van de cijfers van het Centraal Planbureau, we voeren onze ideologische discussies binnen de bandbreedtes die het CPB aangeeft. Die bandbreedte is in feite klein. In onze complexe samenleving draagt wetenschappelijke expertise voor een niet onbelangrijk deel bij aan de depolitisering van thema's. De wetenschap voorziet in een brede consensus op werkniveau, en die consensus is welkom.

Anderzijds: voor een politicus die verantwoord wil handelen heeft wetenschap een waardevolle, maar beperkte plek. Als politicus moet je af en toe ook de arrogantie hebben om je schouders op te halen bij wat wetenschappers zeggen. Je moet een zekere vrijheid blijven voelen ten opzichte van de kennis van de dag. Ik weet dat wetenschappelijke paradigma's kunnen veranderen, dus dat maakt mij voorzichtig om al te snel één verhaal te accepteren.

Het vertechnologiseerde, verwetenschappelijkte wereldbeeld dat Tinbergen cum suis in Nederland introduceerden, met zijn nadruk op beheersbaarheid en een planmatige aanpak, getuigt in mijn ogen van een zekere *hybris*, van een aanmatigende overmoed. Technocraten vinden politiek stiekem overbodig, omdat beleid in hun ogen noodzakelijk en vanzelf

voortvloeit uit kennis. Ik beluister daarin een echo van Plato, die het beleid uit handen van volksvertegenwoordigers wilde halen en de filosofen de macht wilde geven.

Technologie gaat vaak vergezeld van de belofte dat zij de nood van mensen zal lenigen. Veel technische verbeteringen zijn fantastisch, maar ik denk dat mensen die perfectie prediken diep gewantrouwd dienen te worden. Zo'n utopie is in essentie niet democratisch. Bovendien: imperfectie zal er altijd zijn. Als christen verwacht ik niet anders in deze gebroken wereld.”

Eimert van Middelkoop is sinds 2003 senator voor de ChristenUnie. Hij was van 1989 tot 2002 Tweede Kamerlid voor het GPV. In 1995 was hij voorzitter van de Tijdelijke Commissie Klimaatverandering. Van Middelkoop studeerde beleidssociologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

© Rathenau Instituut / Marjan Slob, 2006.